

METİN YAPILARI

Metinler, anlatım özelliklerine göre öyküleyici ve bilgilendirici metinler olmak üzere ikiye ayrılır.

Öyküleyici Metinler

Hikâye, roman, masal gibi kahramanın başından geçen olayları anlatan metinlere **öyküleyici metin** denir. Bu metinlerde olaylara, olayları yaşayan kişilere/varlıklara ve olayların yaşandığı yere ve zamana yer verilir. Betimleyici paragrafların kullanıldığı bu metinler serim, düğüm ve çözüm bölümlerinden oluşur.

Örnek:

- Defne, rengârenk ışıkların altında arkadaşlarıyla lunaparkta dolaşıyordu. Sırasıyla farklı farklı oyuncakları denediler. İlk olarak hızla dönen dev salıncağa bindiler. Çarpışan arabalarda tatlı bir rekabet yaşadılar. Lunaparktaki karnaval alanında sıcak bir mısır alıp dönme dolaba bindiler. Dönme dolap yükselirken akşamın karanlığında ışıltı ışıltı parlayan şehri izlemek hoşlarına gitmişti.

Bu metinde Defne ve arkadaşlarının lunaparkta yaptıkları anlatılmıştır.

Bilgilendirici Metinler

Bilgi vermek, açıklama yapmak veya öğretmek için yazılmış metinlere **bilgilendirici metin** denir. Bilgilendirici metinlerde genellikle bilimsel araştırma ve verilere yer verilir. Bu metinler giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşur. Örnekleme, tanımlama, benzetme gibi düşünceyi geliştirme yollarının sıklıkla kullanıldığı bu tür metinlerde tanıtma paragraflarına yer verilebilir.

Örnek:

- Sekizbinlikler, dünya üzerindeki deniz seviyesinden yüksekliği 8.000 metreyi geçen 14 dağa verilen addır. Bu dağların hepsi Çin, Nepal, Hindistan ve Pakistan sınırlarında yer alan Himalaya ve Karakurum sıradağlarında bulunur. Dünyanın en yüksek zirvelerine tırmanmak birçok dağcının en büyük hayalidir. Şimdiye kadar yalnızca 70 dağcı, bu hayali gerçekleştirebildi. Millî dağcımız Tunç Fındık, bu zirvelerin tümüne tırmanan ilk sporcumuz oldu.

Bu metinde Sekizbinlikler adı verilen dağlar ve bu dağlara tırmanan sporcular hakkında bilgi verilmiştir.

Aşağıdaki metinlerden hangisinin yapısı diğerlerinden farklıdır?

- A) Kulaklı orman baykuşu çoğunlukla Kuzey Amerika, Avrupa ve Asya kıtalarında, ülkemizdeyse hemen hemen her bölgede görülür. Yakınlarında çayır ya da çalılık gibi açık alanların bulunduğu ormanlarda, bataklık ve tarım yapılan yerlerde yaşar.
- B) Bilge adam, öğrencisini bir kuyunun yanına götürür. Öğrenciden kısa bir süre başını suya batırmasını söyler. Genç, başını sudan kaldırdığında bilge sakince sorar: “Az önce en çok neyi istedin?” Öğrenci “Haval” deyince bilge “Başarını da bu kadar istersen onu elde edersin.” der.
- C) Dünya’mızın merkezinde çekirdek, çekirdeğin çevresinde manto adı verilen katman, onun üzerinde ise yer kabuğu yer alır. Yer kabuğu, birçok parçadan oluşur. Bu parçalara levha denir ve levhalar manto üzerinde hareket hâlinde.
- D) Gültan Akın (1933–2015), Türk edebiyatının en önemli şairlerinden biridir. Şiirlerinde bireysel duyarlılıktan toplumcu bakış açısına doğru bir gelişim göstermiştir. İlk dönemlerinde doğa, aşk ve özlem gibi temaları işlerken ilerleyen yıllarda toplumsal sorunlara yönelmiştir.

Bilgilendirici metinlerde şu metin yapıları kullanılır:

Sıralı/Kronolojik
Metin Yapısı

Açıklayıcı Metin
Yapısı

Karşılaştırma/Zıtlık
Metin Yapısı

Sıralı/Kronolojik Metin Yapısı

Bilgilendirici metinlerde kullanılan sıralı/kronolojik metin yapısı; önemli insanların yaşam öykülerini, bir uygulamanın iş ve işlem basamaklarını veya bir olayın aşamalarını anlatmak için kullanılır. Sıralı/kronolojik metin yapısının kullanıldığı metinlerde, zaman veya öncelik sonralık bildiren (ilk olarak, önce, sonra, daha sonra, ardından vb.) ifadelerle sıklıkla rastlanır.

Sıralı/kronolojik metinlere konuyla ilgili kısa ve dikkat çekici bir giriş yapılarak başlanır, ardından olaylar ve bilgiler uygun sıraya konularak verilir. Son aşamada ise girişteki ifadelerle bağlantı kurularak metin tamamlanır. Aynı yapı, paragraf düzeyinde de görülür.

Örnek:

- ▶ Uçurtma yapmak için **önce** hafif bir çıta çerçevesi oluşturup, çerçeveyi üçgen ya da kare şekilde bağlayarak temel yapıyı hazırlayın. **Ardından** çerçevenin üzerine renkli ve dayanıklı bir kâğıt veya naylon gerip kenarlarını yapıştırın. Uçurtmanın arkasına uzun bir kuyruk ekleyerek havada dengede durmasını sağlayın. Çerçevenin ortasına bir ip geçirip uçurtmayı kontrol etmek için sağlam bir makaraya sarın. **Son olarak** uçurtmayı rüzgârın estiği bir alanda keyifle uçurun.

Bu metinde uçurtma yapımının aşamaları sıralanmıştır.

Açıklayıcı Metin Yapısı

Açıklayıcı metin yapısının kullanıldığı metinler; bir konuda bilgi vermek, bir işin nasıl yapılacağını göstermek ya da bir durumun neden önemli olduğunu anlatmak gibi amaçlar için yazılır. Ders kitapları, kullanma kılavuzları, dilekçeler, haber metinleri, duyuru ve ilanlar, ansiklopediler açıklayıcı metin yapısının kullanıldığı kaynaklardan bazılarıdır.

Örnek:

- ▶ Dijital saatinizi açmak için güç düğmesine basın. Cihaz kapanmışsa aynı düğmeye birkaç saniye basılı tutarak tekrar açabilirsiniz. Saat ve tarihi ayarlamak için “Menü” tuşuna basarak “Saat Ayarları” bölümüne gidin. Burada +/- tuşlarını kullanarak saat ve tarih bilgilerini düzenleyin. Saatinize gelen güncellemeleri takip edin.

Bu metinde dijital saatin kullanım şekli açıklanmıştır.

Ulti Not

Açıklayıcı metinler tanıtım, açıklama/detaylandırma ve sonuç bölümlerinden oluşur. Tanıtım bölümünde konu genel hatlarıyla tanıtılır, temel bilgiler verilir. Açıklama bölümünde konu detaylandırılır, örnek ve açıklamalarla desteklenir. Gerekliyse alt başlıklar kullanılır. Sonuç bölümünde ise metnin ana fikri özetlenir ve vurgulanan önemli noktalar hatırlatılır.

Karşılaştırma/Zıtlık Metin Yapısı

Karşılaştırma/zıtlık metin yapısı, iki ya da daha fazla konunun benzer ve farklı yönlerini anlamamıza yardımcı olan bir metin düzenleme biçimidir. Bu yapı, genellikle bilgiye dayalı metinlerde, araştırma yazılarında ve analizlerde kullanılır. Yazar; iki nesneyi, durumu veya kavramı ele alır ve okuyucuya bunların hem ortak yönlerini (benzerliklerini) hem de farklı özelliklerini açıklar.

Örnek:

- ▶ Güneş ve Ay, gökyüzünün iki güçlü varlığıdır. Güneş, ışığını ve sıcaklığını saçarak hayat verir; bitkileri büyütür, gezegenleri aydınlatır. Benzer şekilde Ay da ışığıyla geceleri aydınlatır, gelgitleri yönetir. Güneş yakıcıdır fakat Ay serindir. Güneş yaşamı besler, Ay geceyi güzelleştirir. İkisi de farklı ama birbirini tamamlayan iki gökssel güçtür.

Bu metinde Güneş ve Ay çeşitli yönlerden karşılaştırılmıştır.

Ulti Not

Karşılaştırma/zıtlık metin yapısı, bilginin düzenlenmesini kolaylaştırır ve bu düzen, okuyucunun metni anlamasını hızlandırır. Ayrıca önemli noktaları net bir şekilde ayırmak ve farklılıkları vurgulamak için kullanılır.

Uyarı

Karşılaştırma/zıtlık metin yapısının kullanıldığı metinlerde genellikle "aynı şekilde, benzer olarak, fakat, ancak" gibi söz varlıkları bulunur.

Sıra Sende 2

Pamuk ekiminden önce toprak sürülür ve gübrenir, bitkinin ihtiyaç duyduğu besin maddeleri böylece hazır hâle gelir. Bu aşamayı pamuğun ekimi takip eder. Pamuk bitkisi ekildikten sonra düzenli sulama yapılır, yabancı otlar temizlenir ve bitkinin hastalıklara karşı korunması sağlanır. Bu şekilde sağlıklı büyüyen pamuğun toplanması ise sonbaharda bitki kozalaklarının olgunlaştığı dönemde yapılır. Bu işlem elle veya makinelerle yapılabilir. Toplanan pamuk, liflerin tohumlardan ayrılması (çırçırılma) için işlenir ve ardından tekstil üretiminde kullanılmak üzere hazırlanır.

Bu metinle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Sıralı/kronolojik bir metindir.
- B) Karşılaştırma/zıtlık metin yapısıyla yazılmıştır.
- C) Tatma duyusuna hitap edilmiştir.
- D) Öyküleyici bir anlatım vardır.

Sıra Sende 3

Bilgisayar oyunları, dijital ortamda oynanır; kişinin strateji kurma ve problem çözme becerilerini geliştirir. Sokak oyunları ise fiziksel hareketi destekler ve çocukların sosyalleşmesine olanak tanır. Bilgisayar oyunları, görsel efektler ve seslerle oyuncuları içine çekerken sokak oyunları yaratıcılığı ve özgürlüğü teşvik eder. Aslında her iki oyun türü de kişiye farklı yararlar sunar.

Bu metnin yazımında aşağıdakilerin hangisinden yararlanılmıştır?

- A) Sıralı/kronolojik metin yapısından
- B) Karşılaştırma/zıtlık metin yapısından
- C) Gözlem gücünden
- D) Öyküleyici metin yapısından

Etkinlik 1

Aşağıdaki metinlerin yapılarını belirleyiniz.

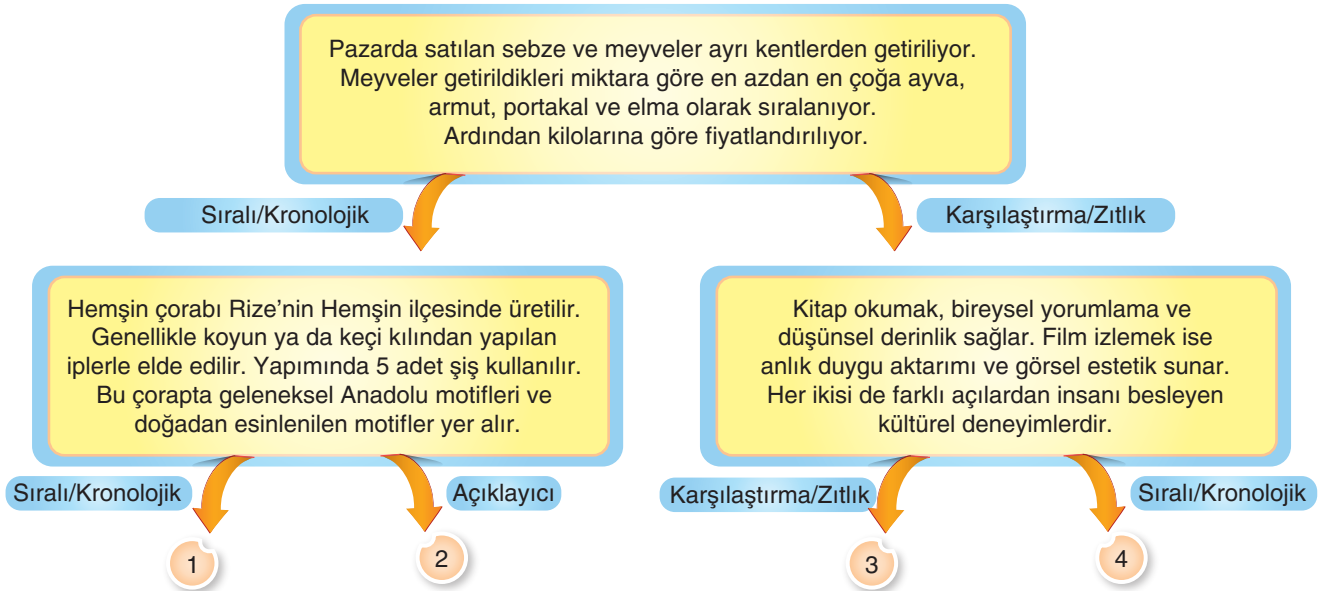
a. Funda, tüm gün dedesiyle bostandaydı. Bostanda gezerken bitkilerin, toprağın, besinlerin ve böylece tüm insanların sağlığını etkileyen bir sürü böcekle tanıştı. Dedesinden sağlıklı bir yaşam için iyi besin, temiz su, hava ve tarım ilaçlarıyla kirlenmemiş toprak gerektiğini öğrendi. Bostandan topladıkları sebzelerle sağlıklı ve lezzetli yemekler yaptılar. Funda, öğrendiklerini ertesi gün tüm arkadaşlarına anlattı.

b. Denizler, dünya üzerindeki en büyük ekosistemlerden biridir ve iklimden besin zincirine kadar birçok alanda hayati rol oynar. Atmosferdeki karbonun büyük bir kısmını emerek küresel ısınmayı dengeler. Milyonlarca tür için yaşam alanı sağlar; balıklar, mercanlar, deniz memelileri ve mikroorganizmalar burada gelişir.

Etkinlik 2

Aşağıdaki tanılayıcı dallanmış ağacı inceleyiniz. Okuduğunuz metinlerde hangi yapıların kullanıldığına karar vererek yönlendirici okları takip ediniz. Ardından ulaştığınız çıkışı işaretleyiniz.

PARAGRAF TÜRLERİ

Paragraflar yazılış amaçlarına göre üçe ayrılır.

Tanıtma

Öyküleyici

Betimleyici

Tanıtma Paragrafı

Tanıtma paragrafları, bir kavramın tanımlanması veya kişi ve nesnelerin tanıtılması amacıyla yazılır. Bu paragraflar, tek başına kullanılabildikleri gibi bilgilendirici metinlerde de karşımıza çıkabilir.

Bir kavram tanıtılacak ise paragraf onun sözlük tanımıyla başlar. Sonrasında tanıma uygun bir örnekle devam edilir. Ardından tanıma uymayan, tanımlanan kavramla karıştırılabilecek durumların bir örneği verilir. Son olarak paragraf, tanımlanan kavramın ayırt edici özelliği vurgulanarak bitirilir.

Örnek:

- ▶ İletişim; insanların duygu, düşünce ve bilgilerini birbirine aktarma sürecidir. Dil; beden hareketleri, yazılı metinler ve teknolojik araçlar iletişimin temel unsurlarıdır. Dijital çağda ise iletişim; sosyal medya, e-posta ve anlık mesajlaşma gibi alanlarla genişlemiştir.

Bir kişi veya nesne tanıtılacaksa paragrafa tanıtılan kişi veya nesne hakkındaki temel bilgilerle başlanır. Ardından kişi veya nesnenin ayırt edici ve ön plana çıkan özellikleri verilir. Son olarak da tanıtılan kişi veya nesnenin önem ve değerinden bahsedilerek paragraf sonlandırılır.

Örnek:

- ▶ Buhar gücüyle çalışan ilk trenler, 1800'li yılların başında ortaya çıktı. Ne var ki bunlar insan taşımak için henüz uygun değildi. Trenler, başta madenlerde kullanılıyordu. İnsanların taşınması için ilk demir yolu İngiltere'de yapıldı. İnsanlar, ilk kez 1825'te trenle yolculuk yaptı.

Sıra Sende 4

- Mısır'daki üç büyük piramit arasındaki en küçük piramit, yaklaşık 66 metre yüksekliğindedir. Piramidin diğerlerinden farkı, alt kısımlarının dayanıklı kırmızı granit taşlarla kaplanmış olmasıdır.
- Kısa gagalı yunus olarak da bilinen tırtak, kutup dairelerinde çok nadir olmakla birlikte tüm okyanuslarda görülebilir. Ülkemizdeyse Akdeniz, Ege Denizi ve Karadeniz'de bol miktarda bulunur.
- Elif, bir sabah uyandığında perdeler kendiliğinden açılmış; gün ışığı odayı çoktan aydınlatmıştı. Yatağı "Günaydın, bu gece deliksiz uyudun!" diyerek hafifçe sallandı.

Numaralanmış metinlerden hangileri tanıtma paragrafıdır?

- A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve II D) II ve III

Öyküleyici Paragraf

Öyküleyici paragraflar veya diğer adıyla olay paragrafları, yaşanmış veya hayal ürünü olayların anlatıldığı paragraflardır. Bu paragraflarda olayın kimler tarafından nerede ve ne zaman yaşandığına yer verilir. Bu tür paragraflar tek başlarına kullanılabildikleri gibi birden fazla olayın yer aldığı masal, hikâye ve romanların içinde de sıkça karşımıza çıkar.

Örnek:

- ▶ Öğleden sonra kütüphanenin köşesindeki eski masada yerini aldı ve önündeki kalın kitabı açtı. Sessizliğin içinde yalnızca yaprakların hışırtısı ve uzaklardan gelen bir kalemın kâğıda dokunuşu duyuluyordu. Bir süre sonra raflardan birinin arkasından bir gölge fark etti.

Betimleyici Paragraf

Betimleme bir varlığı, kişiyi veya yeri okurun gözünde canlandırmaktır. Bu amaçla yazılan paragraflar betimleyici paragraflardır. Betimleyici paragraflarda betimlenen unsurun ayırıcı özelliklerine, niteliklerine, şekline yer verilir.

Örnek:

- ▶ Yazmasının altından omuzlarına dökülen saçları simsiyahtı. Kırmızı yanaklarının üzerindeki kızıl çiller gözlerinin yeşilini daha bir canlı kılıyordu. Dudaklarının kenarına yerleşen çocuksu gülümseme olgun bakışlarıyla garip bir tezat oluşturuyordu.

Ulti Not

Betimleme bağımsız yani bir olaya bağlı olmadan yapılabileceği gibi metin içinde olaylara ya da kişilere bağlı olarak da yapılabilir.

Bağımsız Betimleme Örneği: Kıyıya vuran dalgaların ritmik sesi, küçük ahşap kulübeyi sarıp sarmalıyordu. Duvarları tuz ve rüzgârla aşınmış, pencereleri incecik bir buğuyla kaplanmıştı.

Metin İçi Betimleme Örneği: Ali, sahil boyunca yürürken gözleri ufuktaki küçük kulübeye takıldı. Ahşap duvarları tuzun ve rüzgârın sert dokunuşlarına teslim olmuş; pencereler nemden hafifçe buğulanmıştı.

Sıra Sende 5

Aşağıdakilerden hangisi yay ayraç () içinde verilen paragraf türünü örneklendirmez?

- A) Hasırtepenin zirvesine yerleşen bu heybetli çınarın bulutları delercesine gökyüzüne uzanan kalın dalları bugün kırırtısızdı. Ağacın yüzlerce yaprağı donmuş gibi öylece duruyordu. Etrafta garip bir sessizlik vardı. (Betimleyici)
- B) Şarj istasyonundan çıkıp işine başlayan robot, ilk önce sağına doğru ilerledi. Yoluna devam ederken bir duvarla karşılaştığında her seferinde duvara arkasını dönerek açısını değiştirdi. (Öyküleyici)
- C) Kozalakları eline alıp incelemeye başladı. Bunlar da ağaçların tohumları işte, diye düşündü. Birini alıp kazdığı küçük çukura gömdü. Belki de seneye burada bir çam ağacı büyüyecekti. (Betimleyici)
- D) Saçları rüzgârda dalgalanırken uzaklara dalıp gitmişti. Birden kendini topladı. Öğrencileri onu bekliyordu. Okula doğru yöneldi. Öğrenciler birden etrafını kuşattı. (Öyküleyici)

Etkinlik 3

Aşağıdaki paragrafları tanıtmaya ise “T”, öyküleyici ise “Ö”, betimleyici ise “B” şeklinde kodlayınız.

a.

Sis tüm şehri ayakları altına almıştı. Göz gözü görmüyordu. Arabaların korna sesleriyle inleyen şehir bir korku sahnesinden fırlamış gibiydi. Hava gittikçe kararıyordu.

b.

Sabahın erken saatleriydi. Güneş ışıkları yapraklar arasından bir yanıp bir sönerken gökyüzü alabildiğine maviydi. Toprakta henüz yağın yağmurun bıraktığı keskin koku yayılıyordu. Etrafta sadece kuşlar, böcekler...

c.

Serkan ormanda fotoğraf çekiyordu. Aniden bir geyik yolun kenarında beliriverdi. Koca gözleriyle bir an Serkan'a baktı, sonra sessizce kayboldu. Neyse ki Serkan geyiğin fotoğrafını çekebilmişti.

ç.

Deniz feneri, karanlıkta gemilere yol gösteren yüksek ve güçlü ışık kaynağıdır. Sahil kenarlarında yer alır ve tehlikeli kıyı bölgelerinde güvenliği artırır. Tarih boyunca denizciler için hayati bir rehber olmuştur.

d.

Lale, zarif duruşu ile baharın en güzel simgelerinden biridir. Doğal güzelliğiyle bahçeleri süslerken sanatta estetik ve zarafetin bir sembolü olarak görülmüştür.

e.

Emre, pasaportunu kontrol ettikten sonra son kez etrafına bakındı. Havalimanının camlarından dışarıyı izlerken çocukluğunun geçtiği sokakları düşündü. Hüzünle uçağa doğru ilerledi.

a.

b.

c.

ç.

d.

e.

Etkinlik 4

Aşağıdaki paragrafların türlerini yazınız.

- a. Ekranlardaki görüntüler, minik minik çok sayıda birim karelerden oluşur. Bu karelere piksel adı verilir. Görüntüler, piksellerde bulunan farklı renkteki ışık kaynaklarının yanıp sönmesiyle meydana gelir. Bir görüntü ne kadar çok pikselden oluşuyorsa çözünürlüğü o kadar yüksektir.

- b. Dışarıda bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. İnci, evden dışarı çıkmaya cesaret ettiğinde hava biraz durulmuştu. Parka kadar yürüdü. Etrafta kimse yoktu. Bir ağacın altına oturup doğayı dinlemeye başladı. Derken arkadaşı Elif'i gördü. İki arkadaş sohbet etmeye başladı.

1. • Gömlek dikiminin ilk adımı, uygun bir kalıp oluşturmaktır. Sonra kumaş, ölçülere uygun olarak kesilir. Kesilen ana parçaları (ön, arka, kollar) düzgünce dikilir. Ardından omuz ve yan dikişler yapılır. Bu aşamayı yaka, manşet ve düğme delikleri gibi detayların eklenmesi takip eder. Son olarak düğmeler dikilir ve tüm iplikler temizlenir.
- Tiyatro, canlı olarak sahnelenir ve oyuncular ile izleyiciler arasında anlık bir etkileşim vardır. Yani her oyun kendine özgüdür. Sinema ise önceden kaydedilmiş görüntülerle oluşturulur ve teknik efektlerle daha geniş bir görsel anlatım sunar. Her iki sanat dalı da hikâye anlatıcılığı yapar ancak biri doğrudan insan dokunuşuyla, diğeri teknolojinin gücüyle dikkat çeker.

Bu metinlerle ilgili,

- I. Öncelik ve sonralık bildiren ifadeler vardır.
- II. İki varlık, karşılaştırılmıştır.
- III. Bilgilendirici metinlerdir.

yargılarından hangilerinin ortak olduğu söylenebilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve II D) II ve III

2.

Yalnızlığı severdi Ali. Yüksek tepelerde kendi başına olmayı, hayaller kurmayı kalabalıklara tercih ederdi. Bir sabah erkenden düştü yollara. Sarp kayalıklara zorlukla tırmandı. En tepeye ulaştığında kendini olması gereken yerde hissetti. Bir müddet öylece durdu, doğayı dinledi. İçi huzurla doluydu. Başını minnetle gökyüzüne çevirince bir kartalın tepesinde dönüp durduğunu fark etti. Kartalı izlemeye koyuldu. Gözünü ondan alamıyordu, kilitlenmiş gibiydi.

Bu metinle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Betimleyici unsurlar ağırlıktadır.
B) Karşılaştırma/zıtlık metnidir.
C) Açıklayıcı metin yapısı kullanılmıştır.
D) Öyküleyici anlatım kullanılmıştır.

3.

Güneş kremleri, cildi güneş ışınlarından koruyan ürünlerdir. UV ışınları cilt yanıklarına, erken yaşlanmaya hatta cilt kanserine yol açabilir. Güneş kremi, bu zararlı etkileri önlemek için bir bariyer oluşturur. Cildin nem dengesini koruyarak güneşe bağlı kuruluğu azaltır. Sağlıklı bir cilt için düzenli olarak güneş kremi kullanmak çok önemlidir.

Bu metinle ilgili,

- I. Bir olay aktarılmıştır.
- II. Bir konuda açıklayıcı bilgiler verilmiştir.
- III. Öncelik ve sonralık bildiren ifadeler vardır.

yargılarından hangileri söylenemez?

- A) Yalnız I B) Yalnız II
C) I ve III D) II ve III

4.

- I. Mimarlık, estetik ve işlevselliği birleştirerek binaların tasarım ve inşasını planlayan bir meslek dalıdır. Mimarlar, mekânların görsel çekiciliğini artırmak ve insan yaşamına uygun olmasını sağlamak için yaratıcı çözümler üretir. Mimarlık hem sanat hem de bilimden faydalanarak insan yaşamına uzun süreli etki bırakır.
- II. Öykü, elleri titreyerek büyük bir dikkatle taşıdığı tepsisi annesinin yanındaki sehpa bırakarak. Senin için kendi ellerimle kahve yaptım anneciğim, dedi. Nurdan Hanım, hiç de alışık olmadığı bu hoşluğa önce nasıl tepki vereceğini bilemedi, sonra yüzünde kocaman bir gülümseme belirdi.
- III. Geniş pencerelerden içeri süzülen ışık, ahşap zemine düşüyor. Kütüphanede eski kitaplar dizili, odanın köşeden bir kahve kokusu yayılıyor. Sessizliği bozan hafif bir piyano sesi duyuluyor. Burası sakin, huzurlu ve zamanın yavaş aktığı bir yer.

Bu paragrafların türü aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir?

	I	II	III
A)	Tanıtma	Öyküleyici	Betimleyici
B)	Tanıtma	Betimleyici	Öyküleyici
C)	Betimleyici	Öyküleyici	Tanıtma
D)	Betimleyici	Tanıtma	Öyküleyici

5.

- I. Çay, çaygiller familyasına ait bir ağacın yaprağının kurutulup demlenmesiyle elde edilen güzel kokulu ve sarımtırak-kırmızı bir içecektir. Türkiye, çayın ana vatanı olmasa da dünyada en çok çay tüketilen ülkelerin başında gelir. (Açıklayıcı)
- II. Kola, gazlı ve şekerli bir içecek türüdür. Genellikle karamel, kafein ve karbonatlı su içerir. Kolanın içeriği, 1886 yılında Atlanta'da eczacılık yapan John Pemberton tarafından geliştirilmiştir. (Sıralı/kronolojik)
- III. Yürüyüş yapmak, temiz hava ve güneş ışığından faydalanmamızı sağlar; bu da ruh sağlığımızı destekler. Salon sporları da faydalıdır ancak yürüyüş sırasında doğayla etkileşim hem beden hem de zihin sağlığı açısından daha yararlıdır. (Karşılaştırma/Zıtlık)

Numaralanmış metinlerden hangilerinin metin yapısı yay ayrıç () içinde doğru verilmiştir?

- A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) I ve III
D) II ve III

6.

- Bir gün Nasrettin Hoca, köy halkının şaşkın bakışları arasında gölde yoğurt çalmaya başlar. Köylüler, "Hoca, göle yoğurt çalınır mı hiç?" diye alay edince Hoca kendinden emin bir şekilde cevap verir: "Ya tutarsa?"
- Parkta, renkli salıncaklar rüzgârla hafifçe sallanırken çocukların neşeli sesleri etrafa yayılıyordu. Kaydırakların hemen yanında duran tırmanma ipleri ve minik bir ahşap kale çocukların macera dolu anlar yaşamasına olanak sağlıyordu.

Bu paragrafların türleri ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) İkisinde de olay anlatılmıştır.
B) İkisi de betimleyici bir paragraftır.
C) Bir varlık tanıtılmıştır.
D) Biri öyküleyici, diğeri betimleyici paragraftır.

Anlatımı daha anlaşılır kılmak için anlatım biçimlerinin yanında düşünceyi geliştirme yolları kullanılır.

Tanımlama

Bir varlığın ya da bir kavramın ne olduğunu belirtmek için onu özel ve değişmez niteliklerini sıralayarak tanıtmaya **tanımlama** denir. “**Nedir?**” sorusunun cevabı tanımlamayı bulmaya yardımcı olur.

Örnek:

- Yüzümüzdeki kasların çalışmasıyla oluşan, duygu ve düşüncelerimizi yansıtan yüz ifadelerine mimik **denir**. Mimiklerimiz sayesinde sadece konuşarak değil yüz ifadelerimizle de iletişim kurarız.

Bu metinde mimiğin ne olduğu tanımlanmıştır.

Karşılaştırma

Metinde işlenen konunun anlaşılmasını kolaylaştırmak, anlatımı inandırıcı kılmak amacıyla konu, kavram, durum veya olaylar arasındaki benzerlik ya da farkların ortaya konulmasıdır. Karşılaştırma yapılan metinlerde “**en, bile, göre, kadar, daha, için kötüsü, her ne kadar, oysa, ise, ne var ki**” gibi söz varlıkları kullanılır.

Örnek:

- Robotlar hayatımızın bir parçası. Hatta öğretmenlik, bakıcılık, ev işleri gibi görevleri üstlenebilen çeşitli insansı robotlar bulunuyor. Bu robotların yüzleri insan yüzüne benzetiliyor. Böylece onlarla **daha** kolay iletişim kurmamız sağlanıyor.

Bu metinde robotlarla iletişim kurma durumu kolaylık açısından karşılaştırılmıştır.

Benzetme

Bir varlığın veya durumun bir özelliğini çarpıcı bir şekilde ortaya koymak için o özelliği eksiksiz taşıyan bir varlığı ya da durumu örnek göstermeye **benzetme** denir. Benzetme yapılırken “**gibi, sanki, misali, tıpkı, aynen, aynı, benzer, âdeta, aynı, -mış gibi, sanki, -msı**” gibi söz varlıkları ve dil yapıları kullanılır.

Örnek:

- Güneş, altın bir tepsi gibi parlıyor; kuşlar usta balerinler gibi mavi gökyüzünde süzülüyordu.

Bu metinde güneş, altın bir tepsiye; kuşlar, balerinlere benzetilmiştir.

Sıra Sende 6

Spor yapan bireyler, spor yapmayanlara göre daha güçlüdür ve fiziksel ve ruhsal dayanıklılığa sahiptir. Çünkü spor yapan kişilerin bağışıklık sistemleri daha kuvvetlidir. Spor yapanlar sosyal çevrelerini genişletebilir ve takım çalışması gibi sosyal beceriler kazanabilirken spor yapmayanlar bu tür deneyimlerden uzak kalabilirler.

Bu metnin anlatımında aşağıdakilerden hangisine başvurulmuştur?

- A) Karşılaştırma B) Tanımlama C) Benzetme D) Tanık gösterme

Örneklendirme

Metinde açıklanmaya çalışılan konuyu somutlaştırmak, desteklemek için örnek vermeye **örneklendirme** denir. Örneklendirme yapmak için “**gibi, örnek olarak, örneğin, misal olarak**” gibi söz varlıkları kullanılır.

Örnek:

- ▶ İnsanlar tek başına yapmanın zor olduğu işleri yardımlaşarak, beraberce başarmak için kooperatif kurarlar. Çiftçiler, dayanışmayla üretim yapmak ya da ürünlerini daha kolay satışa sunmak **gibi** amaçlarla bu kooperatiflerde bir araya gelirler.

Bu metinde çiftçilerin kooperatif kurma amaçları örneklenmiştir.

Tanık Gösterme

Ele alınan konunun doğruluğunu göstermek, okuyucuyu ikna etmek için o alanda uzman kişilerin konu ile ilgili destekleyici sözlerini alıntılanmaya **tanık gösterme** denir. Bu yöntemde tanık gösterilecek kişinin düşüncelerini alıntı şeklinde belirtmek gerekir.

Örnek:

- ▶ Dayanışmayı ve paylaşmayı bilen toplumlar yükselme şansına sahiptir ancak. Çünkü insanlar bir arada durduklarında güçlenir. Toplumu bölen her düşünce medeniyete atılmış bir dinamit gibidir. **Yunus Emre** ne güzel söylemiştir: “**Bölüşürsek tok oluruz, bölünürsek yok oluruz.**”

Bu metinde birlik duygusunun önemi, Yunus Emre’nin bir sözü alıntılanarak anlatılmıştır.

Sayısal Verilerden Yararlanma

Düşüncenin somutlaştırılması, anlaşılır kılınması veya doğrulanması için istatistiksel bilgilerden yararlanılmasına **sayısal verilerden yararlanma** denir. Bu düşünceyi geliştirme yolunda anket ve araştırma sonuçları kullanılabilir.

Örnek:

- ▶ Denizin **1.000–4.000** metre derinliklerinde sıcaklık **4** santigrat derecedir ve hemen hemen hiç değişmez. Bu derinliklerde yaşayan bazı avcılar, kendi ışıklarını üreterek avlarını kendilerine çeker. Örneğin fener balıkları, ışıklı tuzaklarıyla avlarını cezbetmeye çalışır.

Bu metinde denizin derinliği ve sıcaklığı sayısal değerlerle anlatılmıştır.

İnsanın kendi akli değerli olsa da farklı bakış açıları ona daha geniş bir düşünme alanı sunar. Başkalarına danışmak, yanlış karar alma riskini azaltır ve olaylara daha geniş bir pencereden bakmayı sağlar. Dostluk ve iş birliği, insanın hem öğrenmesini hem de başarılı sonuçlar elde etmesini kolaylaştırır. Bir düşünürün dediği gibi: “Akıl varsa bir başka akılla dost ol.”

Bu metinde aşağıdaki düşünceyi geliştirme yollarından hangilerine başvurulmuştur?

A) Tanık gösterme – Karşılaştırma	B) Tanık gösterme – Örneklendirme
C) Benzetme – Örneklendirme	D) Tanımlama – Karşılaştırma

Etkinlik 5

Aşağıdaki metinlerde kullanılan düşünceyi geliştirme yollarını boş bırakılan yerlere yazınız.

- a. Karıncalar koloni hâlinde çalışarak yiyecek toplar ve yapı inşa eder. Dayanıklılıkları ve organize çalışma sistemleri, onların doğadaki en başarılı böceklerden biri olmasını sağlar. Karıncalar için arı gibi çalışkan, derler. Çünkü arılar, karıncalarından daha çalışkandır. Arılar, yalnızca yiyecek toplamakla kalmaz aynı zamanda bitkilerin çoğalmasını sağlayarak ekosisteme büyük katkıda bulunur. Onlar, takım çalışmasının önemli örneklerinden biridir.

- b. Doğa sevgisi küçük yaşlarda kazandırılmalıdır. Bunun için yapılabilecek pek çok şey vardır. Çocukların fidan dikme etkinliklerine katılması ya da doğa yürüyüşlerine çıkması bu bilinci geliştirir. Ünlü doğa belgeselcisi David Attenborough, “Doğal dünya, var olma araçlarımızdır ve onu savunmamız gerekir.” diyerek doğayı korumanın önemini vurgulamıştır.

Etkinlik 6

Aşağıdaki metinlerde başvurulan düşünceyi geliştirme yollarını tabloda “✓” sembolü ile belirtiniz.

Metinler	Tanık Gösterme	Örneklendirme	Sayısal Verilerden Yararlanma	Tanımlama
a. Doğayı korumanın önemini birçok uzman vurgulamaktadır. Ünlü çevreci Hayrettin Karaca “Toprak olmazsa hayat olmaz.” diyerek bu konuda halkı bilinçlendirmiştir.				
b. Türkiye’de yılda üretilen çöp miktarı yaklaşık 35 milyon ton olup kişi başına attığımız çöp yıllık 423,4 kilogramdır. Bunlardan plastik, kâğıt, metal gibi geri dönüştürülenler ise toplam çöpün sadece %13’ü kadardır.				
c. Empati, bir başkasının duygularını anlamaya çalışmak demektir. Psikolog Doğan Cüceloğlu da “Empati kuran insanlar, sağlıklı ilişkiler kurar.” diyerek bu kavramın önemini vurgulamıştır.				
ç. Okuryazarlık, bir kişinin okuyup yazabilme becerisine sahip olmasıdır. 2023 verilerine göre Türkiye’de okuryazarlık oranı %97’nin üzerindedir.				

Etkinlik 7

Aşağıdaki metinler düşünceyi geliştirme yollarından “örneklendirme, sayısal verilerden yararlanma, tanık gösterme, tanımlama” kullanılacak şekilde yukarıdan aşağıya doğru sıraladığında oluşan dizilimi yazınız.

Yeşil çatılar; yağmur suyunu emer. Canlılar için yaşam alanı oluşturur. Kentlerde ısıyı dengeler ve yalıtım sağlayarak enerji tüketimini azaltır. Yeşil çatı için önce çatıya toprak serilir ve toprağa çeşitli bitkiler ekilir.

a.

Vücudumuzda yapılacak işlerin çoğu, beyinden gönderilen sinyaller sayesinde hızlıca gerçekleşir. Örneğin bir topu yakalamak istediğimizde, beynimiz kaslarımıza elektrik sinyalleri gönderir ve ellerimiz topa uzanır.

b.

Alışveriş için harcayabileceğimiz belli bir miktarda para vardır. Bu miktarı doğru kullanmak için özen göstermemiz gerekir. Örneğin paramızı harcarken önce listedekileri satın almalıyız.

c.

Avrupa'nın çoğu yerinde ve Asya'nın küçük bir bölümünde görülebilen fındık faresi, küçücük bir kemirgen. Çalılıklarda ve yaprak döken ağaçların bulunduğu ormanlık alanlarda yaşar.

ç.

Kemiklerin yoğunlukları 30'lu yaşlarda en yüksek seviyeye ulaşır. Bir çalışmada yaşları 4 ile 6 arasındaki 327 çocuğun kemik yoğunluğuna bakıldı ve çocuklardan en yeşil yerlerde yaşayanların kemik yoğunlukları daha yüksek çıktı.

d.

Ünlü yazar Gorki “Hayatta hiç kimseye tam anlamıyla güvenme. Unutma ki beyaz gülün bile gölgesi siyahtır.” der. Bu, hayatın bir gerçeği olabilir ama insanlara bu bakış açısıyla yaklaşmak her zaman doğru değildir.

e.

Tenis; iki ya da dört kişiyle toprak, çim ya da asfalt, beton gibi sert malzemeden yapılmış kortlarda oynanır. Teniste amaç, topu kurallarına uygun biçimde filenin üzerinden geçirerek rakibin ulaşamayacağı bir yere atmaktır.

f.

Gaziantep denince akla ilk gelenlerden biri, Antep baklavasıdır. Bir diğeri de Antep fıstığı... Antep baklavasında Antep fıstığı kullanılır. Kullanılan yağ ise keçi sütünden yapılır.

g.

Her sabah uyanıp yeni bir güne başlıyor ve akşama kadar enerjimizi harcayarak etkinliklerimizi sürdürüyoruz. Bu etkinlikler sırasında vücudumuzu oluşturan yapılar hiç durmadan çalışıyor.

ğ.

Refleks, dışarıdan gelen bir uyarıya bedenin verdiği tepkidir. Bu tepki gözlerin kırılması, göz bebeklerinin büyümesi gibi farklı eylemler olabilir.

h.

1. Mısır piramitleri, Antik Mısır'da firavunların mezarları olarak inşa edilmiş anıtsal yapılardır. En ünlüleri Giza'daki piramitlerdir. Özellikle Keops Piramidi, Dünyanın Yedi Harikası arasında yer alır. Piramitlerin yapımında, matematik ve mühendislik bilgilerinin ileri düzeyde kullanıldığı tahmin edilmektedir. Bu yapılar, Mısır inançlarına göre firavunların öbür dünyaya geçişini kolaylaştırmak için tasarlanmıştır. Bu amaçla mezarların içine değerli eşyalar, altınlar, birtakım adaklar vb. konulmuştur.

Bu metnin anlatımında aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Tanımlama B) Benzetme
C) Örneklendirme D) Karşılaştırma

2. Akıllı tarım uygulamaları, tarım süreçlerinde verimliliği artırmak için ileri teknoloji yöntemlerini kullanan sistemlerdir. Sensörler, uydu verileri ve otomasyon gibi teknolojilerle toprağın nemi, hava durumu ve bitki gelişimi gibi etkenler sürekli olarak izlenir. Bu sayede çiftçilere ihtiyaç duydukları anda bilgi sunulur ve kaynakların daha verimli kullanılması sağlanır. Ayrıca yapay zekânın yardımıyla zararlılar ve hastalıklar erken tespit edilip müdahale edilir. Bu yöntemler, çevresel sürdürülebilirliği destekler ve tarımsal üretim maliyetlerini düşürür.

Bu metinde başvuru olan düşüncüyü geliştirme yolları aşağıdakilerin hangisinde doğru verilmiştir?

- A) Karşılaştırma - Benzetme
B) Tanımlama - Örneklendirme
C) Tanık gösterme - Karşılaştırma
D) Örneklendirme - Sayısal verilerden yararlanma

3. İnsanın kuşlar gibi uçuşma isteği çok eski yıllara dayanmaktadır. İlk yolcu uçağı, 1 Ocak 1914 tarihinde Florida'da St. Petersburg ile Tampa arasında uçmuştur. Bu uçuş, Benoist XIV adlı bir deniz uçağı ile gerçekleştirilmiş ve uçakta yalnızca 1 yolcu taşınmıştır. Pilot Tony Jannus, bu tarihî uçuşu gerçekleştiren kişi olarak havacılık tarihine geçmiştir. Yaklaşık 34 kilometrelik mesafenin katedildiği bu uçuş, modern sivil havacılığın başlangıcı kabul edilir.

Bu metnin anlatımıyla ilgili,

- I. Tanımlamaya başvurulmuştur.
II. Benzetmeden yararlanılmıştır.
III. Sayısal verilerden faydalanılmıştır.
IV. Karşılaştırma yapılmıştır.

yargılarından hangileri söylenebilir?

- A) I ve II B) I ve IV
C) II ve III D) III ve IV

4. I. Hayvanlarla ilgili şaşırtıcı bilgiler öğrenmek ister misiniz? Örneğin, goriller ağır yükleri kaldırabilir ve kolları ile bir yere yaklaşık 1.800 kilogram kuvvet uygulayabilir.
II. Ortalama olarak bir 100 wattlık akkor ampul, yaklaşık 1.600 lümen ışık yayar. Buna karşılık, bir LED ampul aynı ışık miktarını sadece 16 watt ile sağlayabilir.
III. Denizde yaşayan Grönland köpek balıkları yaklaşık 400 yıl yaşayan en uzun ömürlü omurgalıdır. Deniz süngerleri gibi bazı basit organizmalar ise 11.000 yıl gibi inanılmaz süreler hayatta kalabilir.

Numaralanmış metinlerin hangilerinde karşılaştırma yapılırken sayısal verilerden faydalanılmıştır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II
C) I ve III D) II ve III

5. Haruki Murakami, romanlarında gerçekte düş arasındaki dengeyi kurabilen usta bir yazardır. Onun yarattığı karakterlerin çoğu içe dönük ve dünyadan bir adım uzakta yürür gibidir. Onun eserlerinde okur, başta büyülenirken bir süre sonra aynı labirentin içinde dönüp durduğunu hissedebilir. ----.

Bu metinde;

- karşılaştırma,
- örneklendirme,
- benzetme,
- tanımlama

düşünceyi geliştirme yollarının tamamının kullanıldığını söyleyebilmek için boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) Haruki Murakami'nin neredeyse her romanında Batılı figürlerin ağır bakması dikkat çekici bir unsurdur
B) Hatta birkaç roman sonra benzer duyguların benzer cümlelerle anlatıldığı fark edilir ve bir hayal kırıklığı oluşur
C) Murakami'nin kadın karakterleri çoğunlukla gizemli ve "anlaşılması gereken" figürlerdir. Bu bir eksiklik mi bilinmez
D) Konuşan kedi, gökten yağın balık gibi şaşırtıcı unsurların sonradan yazarın "klasik numaraları" olduğu anlaşılır

6. Öğrenme, zaman ister ve birey ancak kendi düşünceleriyle gerçeği kavrayabilir. Birine bilgi sunmak mümkündür ancak kişinin anlaması, sorgulaması ve bu bilgiyi tam olarak öğrenmesi kendi çabasıyla gerçekleşir.

Bu metne,

Bu nedenle ünlü düşünür Sokrates de kendine bir takım bilgileri öğrenme amacıyla gelen kişilere "Size bir şey öğretemem, sadece düşünmenizi sağlayabilirim." demiştir.

parçası eklendiğinde;

- I. tanık gösterme,
II. tanımlama,
III. benzetme

düşünceyi geliştirme yollarından hangilerine başvurulmuş olur?

- A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) I ve III
D) II ve III

7. (I) Pasaport, bir bireyin kimlik ve uyruğunu uluslararası seyahatlerde doğrulayan resmî bir belgedir ve geçmişi tarihin ilk devletlerine kadar uzanır. (II) Örneğin MÖ 450'lerde Pers İmparatorluğu'nda seyahat izinleri kullanılmıştır. (III) I. Dünya Savaşı sonrasında kullanılmaya başlanan modern pasaportlar ise bu belgelerden farklı olarak uluslararası standartlarla şekillenmiştir.

Bu metinde numaralanmış cümlelerde kullanılan düşünceyi geliştirme yolları aşağıdakilerin hangisinde doğru verilmiştir?

	I	II	III
A)	Tanımlama	Benzetme	Tanık gösterme
B)	Tanımlama	Örneklendirme	Benzetme
C)	Karşılaştırma	Tanık gösterme	Örneklendirme
D)	Tanımlama	Örneklendirme	Karşılaştırma